

УДК 37.091.33+738:005.336.2

Мамченко О.М.,

викладач-методист

Київського інституту музики імені Р.М. Глієра,

заслужений артист України;

Дерев'янюк Л.А.,

доцент кафедри академічного та естрадного вокалу

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

Інноваційні освітні технології у вокальній підготовці студентів вищих мистецьких навчальних закладів

У статті розглянуто можливості практичного застосування проектних технологій у навчально-виховній роботі кафедри академічного та естрадного вокалу Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, зосереджено увагу на розробці та реалізації практично орієнтованих та творчих проектів, представлено ефективні шляхи співпраці викладача і студента в площині компетентнісного підходу.

Ключові слова: освітні технології, компетентнісний підхід, проектні технології, творчі проекти, співпраця викладача і студента.

Мамченко О.Н., Дерев'янюк Л.А.**Инновационные образовательные технологии в вокальной подготовке студентов высших учебных заведений сферы искусства**

В статье рассмотрены возможности практического применения проектных технологий в учебно-воспитательной работе кафедры академического и эстрадного вокала Института искусств Киевского университета имени Бориса Гринченко, внимание сосредоточено на разработке и реализации практически ориентированных и творческих проектов, представлены эффективные пути сотрудничества преподавателя и студента в русле компетентностного подхода.

Ключевые слова: образовательные технологии, компетентностный подход, проектные технологии, творческие проекты, сотрудничество преподавателя и студента.

Mamchenko O.M., Derevianko L.A.**Students Vocal Training within the Context of Actual Educational Technologies**

The article describes the possibilities of practical application of design technology in teaching and educational process of the Academic and Solo Vocal Department of the Institute of Arts at Borys Grinchenko Kyiv University, focuses on the development and implementation of creative projects that have contributed to a more complete disclosure of gifts and professional orientation of students in the field of vocal art. Great attention is paid to the effectiveness of cooperation of the teacher and student, as an indicator of highly qualified teachers, his progressive technique. The Academic and Solo Vocal Department project's method is used quite a long time and effectiveness of such activity gives grounds for expansion of its prospects. During the reporting period the work of the department it was presented such projects as: "All the Songs about Love" (by D. Levit); "To Entrant-2013" (by O. Mamchenko); "We will win!" (by D. Levit); creative projects by L. Levanova, O. Petrikova, R. Shapovalova — the musicals "Journey to the City of Kindness" after S. Banevich, and "The Steadfast Tin Soldier". The process of valuable guidance and reflections development which is required by students at every level of their self-realization gains special importance. Creative activity of singers, participants of the project, was analyzed in classes of solo singing, compared with others in the comparative analysis and developed new levels of professional skills. Successful implementation of idea was contributed to establishment of communication links within the group of participants as well as external relations and cooperation with creative personalities (concert was accompanied by the State Academic Symphony Orchestra of Ukraine).

Key words: educational technologies, competence approach, project technologies, creative projects, teacher and student cooperation.

Постановка проблеми. Сучасні процеси становлення інформаційного суспільства, глобалізація та інформатизація в освіті зумовили новий підхід до професійної підготовки фахівця, зокрема в галузі вокального мистецтва. Вимоги часу та зміна освітньої парадигми окреслили нові європейські виміри процесу професійного навчання та виявили фактори, які сприятимуть переорієнтації освітньої діяльності у вищій школі на її результат. Вирішення цих завдань відбувається у межах компетентнісного підходу, що посилює особистісну спрямованість освіти, налаштовує студента на критичне сприйняття світу з позицій митця і громадянина.

З урахуванням сучасних тенденцій розвитку вищої школи змінюються вимоги до організації навчального процесу, який збагачується новими формами і методами модернізації мистецької освіти, що гарантують високий рівень освіченості, компетентності, розвитку творчих здібностей, а також підвищення професійної кваліфікації самого викладача. У цьому контексті посилення практично спрямованої складової більш повно виявляються умови для застосування різноманітних освітніх технологій, здатних вивести навчальний процес за межі аудиторного вакууму у світ практичних реалій.

Позитивний досвід реалізації будь-якого нововведення тісно пов'язаний з інноваційною поведінкою, через яку виявляється особистісне ставлення суб'єкта до змін, що відбуваються і виражаються у включенні педагога в діяльність зі створення, освоєння і використання педагогічних нововведень у практиці навчання і виховання студентів [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізація освітніх технологій і ефективність їх застосування в процесі впровадження компетентнісного підходу розглянута у працях провідних учених у галузі мистецької педагогіки (О. Олексюк, Г. Падалки, А. Растригіної, О. Ростовського) та в роботах, де висвітлені питання педагогічних освітніх технологій (В. Гузєєв, В. Беспалько, Л. Бушик, І. Волков, В. Монахов, Г. Селевко, Е. Полат) тощо. Щодо багатоаспектного питання вокального навчання студентів, то його розглянуто в роботах Л. Гавриленко, О. Маруфенко, А. Менабені, Г. Стасько, Ю. Юцевича, О. Прядко та ін.

Останнім часом з'явилася низка досліджень, в яких йдеться про пошук нових шляхів удосконалення вокальної підготовки студентів. Це праці А. Арутюнної, Л. Василенко, В. Чапліна, В. Юшманова та ін., а також роботи А. Растригіної, О. Яненко та інших, спрямовані на висвітлення питань застосування проектних технологій у мистецькому навчанні студентів.

З'являються дослідження, в яких підготовка вокаліста розглядається з громадянських позицій, через призму його діяльності в соціокультурному

просторі, зокрема, інтерес становить дослідження Н. Ющенко, в якому наголошується на важливості формування соціальної відповідальності в процесі навчання та виховання естрадного вокаліста.

Огляд праць, в яких актуалізуються основні аспекти підготовки фахівця в мистецькій освіті, спонукає розглянути деякі шляхи її удосконалення, з огляду впливу освітніх технологій на якість фахової підготовки співака.

Мета статті — розкрити можливості застосування проектних технологій у процесі вокальної підготовки студентів. **Завдання статті:** 1) розкрити зміст компетентнісного підходу в мистецькій освіті та визначити роль особистості викладача в цьому процесі; 2) розглянути можливості практичного застосування проектних технологій у навчально-виховній роботі кафедри академічного та естрадного вокалу Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка; 3) запропонувати практично орієнтовані та творчі проекти співпраці викладачів і студентів у контексті компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід в мистецькій освіті переміщує акценти з процесу накопичення знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку у студентів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. Як зазначає І. Бех, особливість компетентнісного підходу полягає в тому, що знання, вміння й навички недовільно ототожнюються з відповідними компетенціями [1, 29–30]. Навчальні здобутки необхідно трансформувати у певні життєві компетентності, а це вимагає від педагога складної науково-методичної роботи, якість якої багато в чому залежить від концептуального тлумачення компетентності як досвідченості, феномен якої може формуватися стихійно, шляхом наслідування різноманітних практичних способів дій, що забезпечує йому функціонування у найближчому соціальному оточенні. Таким чином, у студента формується практична здатність реалізувати їх через знання, вміння й навички та емпіричні методи їх пізнання. Цей стихійний спосіб — низький рівень компетентності студента, основним мотивом якого є необхідність жити в соціумі, пристосовуватись до його вимог. Компетентнісний підхід має забезпечити вищий рівень компетентності студента, що виражається сформованістю у нього наукового поняття «компетентність» і веде до досягнення основ логіки її практичного використання. До формування компетентності цього рівня спонукає прагнення до самоствердження, почуття гідності, соціальна мотивація тощо. Компетентність вищого рівня здатна забезпечити лише педагогіка розвитку, в полі якої і функціонують освітні технології [1, 29].

Реалізується компетентнісний підхід найбільш ефективно через застосування різноманітних

технологій, серед яких найбільш поширеними є проектні технології: створення ситуації успіху, формування творчої особистості, колективного творчого виховання тощо.

Практично орієнтована складова компетентнісного підходу вимагає вилучення міждисциплінарних знань і спрямування їх на здобуття професійного досвіду. За твердженням О. Олексюк, компетенції у сфері мистецької педагогіки визначають шлях професійного становлення студентів через інтеграцію мистецьких знань, способів діяльності, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до світу та творчої діяльності [2, 222].

Так, проектні технології розглядаються як особистісно орієнтовані, які впливають на спосіб організації самостійної діяльності студентів, спрямований на вирішення завдання навчально-виховної діяльності, інтегруючий в собі проблемний підхід, групові методи, рефлексивні, презентаційні, дослідницькі, пошукові, а також інші методики. Вміння користуватися методом проєктів — показник високої кваліфікації викладача, його прогресивної методики навчання.

Одним з яскравих прикладів такого навчання є метод проєктів, який застосовується досить тривалий час і результативність якого дає підстави для розширення його перспектив. Практична можливість отримання знань і реалізації певних потенційних здібностей є поштовхом для активного включення студентів у роботу над проєктами, яка гарантує більше простору для впровадження ідей і конструктивного творчого пошуку. Наразі компетентнісний підхід передбачає виокремлення необхідних студентові знань, умінь і навичок з практичної діяльності. Із цією метою використовуються проектні технології, які виражені у різних способах співпраці викладачів і студентів.

Так, художньо змістовними і багатими на різні способи дій стали проєкт-презентація кафедри «Усі пісні про любов» (Д. Левіт) та проєкт «Абітурієнту-2013» (О. Мамченко), презентація якого відбулася в Національній філармонії України. У ході їх реалізації кожна група студентів мала своє творче завдання і освоювала певну ділянку роботи, що підвищувало ступінь відповідальності і престижності фахової діяльності. Цьому сприяло застосування освітніх технологій — колективного творчого виховання, формування творчої особистості, створення ситуації успіху тощо — шляхом розвитку таких компетенцій, як здатність працювати в команді, здатність розвивати спостережливість та розширювати світогляд майбутніх співаків, здатність виховувати моральність та етичність майбутніх виконавців.

Особливої ваги в ході такої взаємодії набуває процес формування ціннісних орієнтацій і звичайно рефлексії, необхідної студентові на кожному етапі його становлення. Творча діяльність

співаків — учасників проєкту аналізувалася у класах сольного співу, зіставлялась з іншими в ході порівняльного аналізу та породжувала нові рівні досягнення фахової майстерності. Успішному втіленню задуму сприяло і налагодження не тільки комунікативних зв'язків всередині групи учасників, але й зовнішніх відносин та співпраці з творчими особистостями (концерт відбувався у супроводі Державного академічного естрадно-симфонічного оркестру України).

Робота з професійним колективом сприяла формуванню комунікативної культури, зокрема культури спілкування з диригентом і оркестрантами, етичних моментів поведінки на сцені, використання сценічного костюма тощо. Пам'ятним стало і спілкування з відомими творчими особистостями. Так, у концерті взяв участь автор фінальної пісні «Стольний град Київ», заслужений діяч мистецтв України, піаніст і композитор Євгеній Пухляк.

Під час Грінченківської декади, яка щороку традиційно проводиться в Університеті, відбуваються заходи, спрямовані на розкриття наукового, творчого потенціалу студентів, розвиток ціннісних орієнтацій, актуалізацію громадянської позиції. Тож студенти та викладачі кафедри активно включилися у підготовку проєкту «Ми переможемо!» (Д. Левіт), який став одним із напрямів реалізації місії Київського університету імені Бориса Грінченка — сприяти кожному в цілісному розвитку і лідерському становленні, служити людині, громаді, суспільству.

Співпраця студентів і викладачів у межах проєкту дала змогу провести значну освітянську, консультативну, профорієнтаційну роботу у ЗНЗ м. Києва. Яскрава сценічна постановка вразила глядачів своєю актуальністю і динамічністю. Вона складалася з вокальних та хореографічних номерів, об'єднаних загальним сценічним дійством. У процесі підготовки проєкту студенти не лише були виконавцями, а й проводили пошукову роботу, обираючи фрагменти відеоряду, пропонували ідеї, вносили слушні пропозиції щодо сценічних костюмів та використання арсеналу засобів для створення і передачі художнього образу, допомагали у роботі звукооператору та освітлювачу. Тематика проєкту викликала естетичні емоції, пов'язані з почуттям патріотизму, гідності, формуючи у студентів високу громадянські почуття, які в процесі колективної творчої діяльності набирають більшої гостроти.

Робота над цим проєктом сприяла розвитку таких компетенцій, як: здатність застосовувати сучасні музично-інформаційні та комп'ютерні технології в діяльності вокаліста; володіння навичками роботи із сучасною комп'ютерною технікою та музичною апаратурою; спроможність інтегрувати професійно профільовані знання, уміння та навички з різних навчальних дисциплін

у самостійну роботу фахівця-вокаліста, наблизити ціннісні мотивації майбутніх виконавців до потреб обраної професії; прагнення до самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення; здатність до самостійного пошуку необхідних знань з різних інформаційних джерел; комунікативні дослідницькі вміння; системне мислення.

Інноваційними складовими поповнилась і робота наукового студентського гуртка «Бельканто» (профільна наукова тема «Київська вокальна школа як феномен національної музичної культури України»). Дослідницька діяльність студентів була спрямована на вивчення архівних матеріалів, творчого та педагогічного досвіду представників київської академічної вокальної школи з окресленням її пріоритетності для сучасного музично-освітнього простору.

Одним з напрямків проектної діяльності гуртка є розвиток інтересу до вивчення і збереження національних духовних цінностей. Студенти працювали та продовжують працювати над завданнями дослідження історії розвитку київської вокальної школи в площині персоналій, зокрема: вивчення творчої спадщини славетних співаків, представників цієї школи; опрацювання архівних матеріалів, творчого та педагогічного досвіду представників школи з окресленням її пріоритетності для сучасного музично-освітнього процесу.

У межах даного проекту здійснюється дослідницька діяльність студентів, проводиться робота з розбору, вивчення та каталогізації особистих архівів народних артистів СРСР О. Білаша, Є. Мірошниченко, Г. Туфтіної та народної артистки України Л. Остапенко. На цей час вже оброблено більшу частину наявних позицій архівного матеріалу. Така діяльність формує у студентів здатність здійснювати аналіз явищ вокального мистецтва як соціокультурного феномена сьогодення, оволодіння здатністю до просвітницької роботи у світлі втілення концептуальних положень професійної музичної освіти, а також основами інтерпретації вокальних творів, стилістичними засобами втілення авторських та власних інтерпретаторських задумів, осягнення і вивчення творчості персоналій.

На думку П. Щедровицького [5, 156], принцип індивідуалізації освіти означає, що за студентом визнається невід'ємне право на побудову власної освітньої програми, яка не підпорядковується ніякому державному стандарту. Проектна діяльність базується на знаннях, вміннях, навичках, які здобуває студент у класі сольного співу. Також майбутні вокалісти отримують базові уявлення з теорії виконавської творчості, вчать основам інтерпретації вокальних творів у відповідних стилях і напрямках, визначають виховний потенціал, імпровізаційність, звукову специфіку вокальних творів академічної та естрадної манери співу, з'ясовують особливості метроритмічної

структури естрадної музики, зокрема джазової. Тут формується здатність застосовувати сучасні музично-інформаційні та комп'ютерні технології у діяльності вокаліста, володіння навичками роботи із сучасною комп'ютерною технікою та музичною апаратурою, а також уміння організовувати свою роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності та охорони праці.

Обсяг і спрямованість проектів виходять далеко за межі навчальних занять і є важливим підґрунтям для набуття досвіду професійної діяльності. У межах функціонування проекту «Видатні імена національного музичного мистецтва України» (Р. Шаповалова) проведені такі заходи: майстер-клас та творча зустріч студентів із заслуженою артисткою України, лауреатом Шевченківської премії Людмилою Монастирською; музично-літературний вечір, присвячений творчості народних артистів України Олександра Білаша та Лариси Остапенко. Такі заходи є надзвичайно важливими для розвитку у студентів таких компетенцій, як: здатність використовувати професійно профільовані знання з історії світового та вітчизняного музичного мистецтва для надання культурно-історичної, мистецтвознавчої характеристики етапів розвитку музичної культури; наближення ціннісних мотивацій до потреб обраної професії; прагнення до самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення.

Компетентнісна модель фахівця характеризується зміщенням акцентів з кваліфікації до компетентності і сприяє зміцненню міжпредметних зв'язків шляхом включення в роботу проектів різної спрямованості та ступеня складності. Одним з них є практично спрямований творчий проект Л. Леванової, О. Петрикової та Р. Шаповалової — мюзикл «Подорож у місто Добра» за твором С. Баневича «Стійкий олов'яний солдатик». Поява цього проекту викликала непідробне зацікавлення у студентів, активізувала їхні пізнавальні здібності в пошуках ефективного матеріалу для самопрезентації. Відбір відбувався за допомогою кастингу і передбачав демонстрацію акторських здібностей, читання уривка з художнього прозового твору, а також виконання вокальних творів.

Так, шляхом конкурсного відбору були обрані кращі, проте й інші студенти не залишилися без уваги і виконували роботу, що сприяла успішній реалізації проекту. Призначення студентів на виконання ролей проводилось компетентною комісією, яка складалася з викладачів — учасників проекту. На основі складеного плану була визначена мета проекту, розподілено роботу за секторами, складено графік консультацій та індивідуальної роботи з персонажами, окрім того, ця колективна форма діяльності передбачала застосування ІКТ, тобто постійний контакт між учасниками, яким доводилось освоювати практичну

складову професії — створювати вокальний сценічний образ, пластику сценічного руху, сценічного мовлення, дотримуватись правил сценічної культури та роботи з музичним матеріалом, взаємодіяти з іншими учасниками проекту. Окрім того, потужним формувальним фактором стало те, що завдяки безпосередньому спостереженню за тим, як складалися стосунки поміж членами постановочної групи, студенти вчилися вмінню встановлювати зв'язки, виказувати своє ставлення до керівників проекту, бути відповідальними за свої дії і вчинки, а також витримці, толерантності, взаємодопомози.

Постановка мюзиклу мала великий успіх у глядачів, а для самих виконавців стала сходинкою для подальшого зростання і можливістю перевірити себе на правильність обрання життєвого шляху. Сценічне дійство було записано на відеоносій для подальшого перегляду та аналізу. З приводу такого творчого напрямку роботи важливою для нас є думка В.М. Шацької, яка разом із С.Т. Шацьким була ініціатором запровадження проектних методів у систему музичного виховання молоді: «...світ, віддзеркалений у творах театрального мистецтва, існує не тільки як об'єкт практичної діяльності, але і як об'єкт безкорисливого споглядання, джерело естетичної насолоди» [4, 323].

Таким чином, в результаті проектної діяльності відбулось збагачення музично-театрального тезаурусу студентів, накопичення комунікативних знань і вмінь, розвиток уміння узгоджувати психофізичні та естетичні переживання, що сприяє здатності до створення об'єктивних і суб'єктивних умов розвитку особистості, активізація процесу мислення щодо подальшої професійної діяльності, здатність наближати ціннісні мотивації до потреб самоосвіти.

Кафедра залучає до роботи викладачів, які мають значний практичний досвід роботи, вміють і бажають передати його вихованцям, виявляючи при цьому активну професійну і громадянську позиції, не шкодуючи сил і часу, що, безперечно, є ціннісною складовою роботи кафедри.

Реалізація компетентнісного підходу відбувається і в ході виконавської та педагогічної практики студентів, що дає можливість інтегрувати професійно профільовані знання, уміння й навички з різних навчальних дисциплін у самостійну роботу майбутнього фахівця. Ефективність цього процесу зумовлюється і влучно обраними базами практики. Кафедра зацікавлена у найщільнішому наближенні студентів-практикантів до їх практичної діяльності, тому ретельно обирає бази практики, серед яких — Будинок дітей та юнацтва Печерського району, де студенти набувають досвіду у відомих в Україні та за її межами дитячих колективах під керівництвом висококваліфікованих фахівців. У цьому напрямку окреслюються нові форми звітності студентів, зокрема проектні.

Такими виявилися проекти за підсумками виробничої практики студентів у Державному академічному оркестрі «Радіо Бенд Олександра Фокіна», духовому оркестрі МНС України, Національному академічному оркестрі народних інструментів України. Творча робота з відомими колективами є яскравим прикладом співпраці професіоналів і початківців та важливим етапом професійного й особистісного розвитку майбутніх вокалістів, сприяє активізації процесу критичного мислення, формуванню ціннісних орієнтацій, розвитку комунікативних здібностей, конкурентоспроможності.

Висновки. Таким чином, застосування проектних технологій у процесі навчально-виховної роботи сприяє творчій співпраці та підвищує рівень практично спрямованої діяльності студента і викладача. У процесі такої роботи студенти набувають фахової компетентності, важливість якої полягає в тому, що до її основних складових входять внутрішньомотивовані характеристики, пов'язані із системою особистих цінностей, які і являють собою певні види компетентностей. До них належать такі якості студентів, які залежать від наявності конкретних, спеціальних знань і найбільш рельєфно виявляються у практико-орієнтованій діяльності.

ДЖЕРЕЛА

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І.Д. Бех. — К. : Академвидав, 2012. — С. 29–30.
2. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — К., 2013. — 246 с.
3. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб. пособ. для вузов / Д.В. Чернилевский. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. — 473 с.
4. Шацкая В.Н. Музыка в школе / В.Н. Шацкая. — М. : Просвещение, 1990. — 323 с.
5. Щедровицкий П.Г. Очерки по философии образования (статьи и лекции) / П.Г. Щедровицкий. — Рига : Педагогический центр «Эксперимент», 1993. — С. 156.